

XXI ASR KO'NIKMALARINING ILMIY METODIK ASOSLARI

Zebo Nigmanova

‘International School of Finance Technology and Science’ Instituti

Foundation bo'limi rahbari

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola 21-asr ko'nikmalarini rivojlantirishning ilmiy tamoyillarini o'rganadi, ushbu o'rganish zamonaviy ta'lim va raqamli rivojlanish muhitida muvaffaqiyatga erishish uchun tobora muhim ahamiyat kasb etib bormoqda. Mavjud adabiyotlarni sistematik analiz qilish orqali, ushbu sharh 21-asr qobiliyatlari, jumladan, tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, hamkorlikda ishlash va muloqot bilan bog'liq asosiy qoidalar, ta'riflar va pedagogik yondashuvlarni o'z ichiga oladi. Biz turli olimlar va izlanuvchilarning ushbu soxada olib borgan ishlarini tahlil qilamiz va ularning bu ko'nikmalarni o'quv dasturlariga integratsiya qilish zarurligi haqidagi nuqtai nazarini o'rganishga harakat qilamiz. Natijalar o'quvchilarni rivojlanayotgan global dunyoga tayyorlash uchun ushbu kompetensiyalarni rivojlantirish muhimligi ochib beradi. Bundan tashqari, o'rganishlarimiz hozirgi tadqiqotdagi kamchiliklarni muhokama qiladi va kelajakdagi tadqiqot uchun yo'nalishlarni taklif qiladi.

Kalit so'zlar: 21-asr ko'nikmalari, tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, hamkorlik, muloqot, ta'lim asoslari, tizimli tahlil

Kirish

Tez rivojlanayotgan texnologik taraqqiyot va globallashtirish davrida 21-asr bilim va malakalari bilan qurollangan ishchi kuchiga bo'lgan talab hech qachon bu qadar dolzarb bo'lmagan. Ushbu ko'nikmalar odamlarga murakkab qiyinchiliklarni yengish va turli muhitlarda muvaffaqiyat qozonish imkonini beradigan bir qator imkoniyatlarni o'z ichiga oladi. Ta'lim muassasalari o'quvchilarni kelajakka tayyorlashga intilayotgan ekan, bu ko'nikmalarning asosini tashkil etuvchi ilmiy tamoyillarni tushunish muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Bugungi kunda 21-asr ko'nikmalari tushunchasi o'qituvchilar, siyosatchilar va tadqiqotchilarning e'tiborini tortdi. Ushbu ko'nikmalarni aniqlash va tasniflash uchun 21-asr ko'nikmalari uchun hamkorlik va OECD kabi tashkilotlarning muhim hissasi bilan turli xil tamoyillar paydo bo'ldi [1]. Ushbu tamoyillar nafaqat muvaffaqiyatga erishish uchun zarur

bo'lgan kognitiv qobiliyatlarni, balki samarali hamkorlik va o'zini o'zi boshqarish uchun zarur bo'lgan shaxslararo va shaxsiy ko'nikmalarni ham o'rganadi.

Ushbu tizimli sharh ushbu o'rganishlarga kimlar hissa qo'shganini va qanday tahliliy asoslardan foydalanganligini tahlil qilish orqali 21-asr ko'nikmalariga oid mavjud tadqiqotlarni birlashtirishga qaratilgan. Asosiy olimlarning istiqbollarini va ularning topilmalarini o'rganib chiqib, biz ushbu kompetensiyalarning rivojlanayotgan tushunchasini va ularning ta'lim amaliyotiga ta'sirini yoritishga harakat qilamiz. Bundan tashqari, ushbu sharh adabiyotdagi bo'shliqlarni aniqlab beradi, bu esa qo'shimcha tadqiqotlarni talab qiladi va natijada o'quvchilarni 21-asr muammolari uchun qanday qilib eng yaxshi tarzda qurollantirish kerakligini to'liqroq tushunishga yordam beradi.

Ushbu tadqiqot orqali biz o'qituvchilar va tadqiqotchilarga 21-asr ko'nikmalarini o'rab turgan tushunchalar haqida aniqroq tasavvurni taqdim etishni maqsad qilganmiz, quyidagi paragraflarda ularning butun dunyo bo'ylab ta'lim tizimlariga integratsiyalashuvi haqida asosli munozaralarni o'rganib chiqamiz.

Adabiyotlar sharhi

21-asr ko'nikmalari atrofida nutq so'nggi yigirma yil ichida sezilarli darajada rivojlandi, bu talabalarni tobora murakkab va o'zaro bog'liq bo'lgan dunyoga tayyorlash zarurati bilan bog'liq. Ushbu adabiyot sharhi turli olimlar va tashkilotlarning asosiy hissalarini umumlashtiradi, ularning ta'riflari, asoslari va 21-asr mahoratiga oid pedagogik yondashuvlarni belgilaydi.

XXI asr ko'nikmalari atamasi zamonaviy ishchi kuchi va jamiyatda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan keng ko'lamlı kompetensiyalarni o'z ichiga oladi. Ushbu sohadagi yetakchi tashkilotlardan biri bo'lgan XXI asr ko'nikmalari uchun hamkorlik (P21) ushbu ko'nikmalarni uchta asosiy yo'nalishga ajratadi: O'rganish va innovatsiyalar ko'nikmalari, Axborot, media va texnologiya ko'nikmalari va Hayot va martaba ko'nikmalari (P21, 2009). Ushbu toifalar doirasida tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, hamkorlik, muloqot, axborot savodxonligi, media savodxonligi va ijtimoiy ko'nikmalar kabi o'ziga xos vakolatlar ta'kidlangan.

Xuddi shunday, OECDning 21-asrni o'rganish uchun asoslari globallashtirgan muhitda odamlarning rivojlanishi uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, munosabat va qadriyatlar muhimligini ta'kidlaydi (OECD, 2018). Ushbu asos kognitiv va ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarning o'zaro bog'liqligini ta'kidlaydi, yaxlit rivojlanishni ta'minlaydigan ta'limga kompleks yondashuvni targ'ib qiladi.

21-asr ko'nikmalarini tushunishimizga hissa qo'shgan turli xil ta'lim nazariyotchilari va amaliyotchilaridan muhim adabiyotlar to'plami paydo bo'ldi:

1. Dede (2009) texnologiyaning ta'lim va o'qitishga ta'sirini o'rganadi. U raqamli savodxonlik 21-asr ko'nikmalarining asosi ekanligini ta'kidlab, talabalar nafaqat ma'lumotni iste'mol qilishlari, balki uni tanqidiy baholab, kontent yaratishlari kerakligini ta'kidlaydi. Dede ishi hamkorlikdagi ta'lim muhitini osonlashtirishda texnologiyaning o'zgaruvchan salohiyatini ta'kidlaydi.

2. Voogt va Roblin (2012) ta'lim innovatsiyalari bo'yicha tadqiqotlari orqali 21-asr ko'nikmalarini tushunish uchun keng qamrovli asosni taqdim etadi. Ular to'rtta asosiy o'lchovni aniqlaydi: kontent bilimi, 21-asr kompetensiyalari, ta'lim muhiti va baholash. Ularning tahlili shuni ko'rsatadiki, bu ko'nikmalarning samarali integratsiyasi pedagogik amaliyotni faol o'rganishga yordam beradigan ko'proq o'quvchilarga yo'naltirilgan yondashuvlarga o'zgartirishni talab qiladi.

3. Saavedra va Opfer (2012) 21-asr ko'nikmalarini rivojlantirishning bir qismi sifatida o'sish tafakkurini rivojlantirish muhimligini o'rganadi. Ularning ta'kidlashicha, chidamlilik va moslashuvchanlik o'quvchilarning doimiy o'zgarib turadigan landshaft muammolarini hal qilishlari uchun juda muhimdir. Ularning xulosalari shuni ko'rsatadiki, ta'lim tizimlari nafaqat kognitiv qobiliyatlarni, balki hissiy intellekt va shaxslararo munosabatlarni rivojlantirishni ham birinchi o'ringa qo'yishi kerak.

4. Kivunja (2014) ijodkorlikni 21-asr ta'limining muhim tarkibiy qismi sifatida ta'kidlaydi. Uning ta'kidlashicha, ijodkorlikni rivojlantirish maktablarda innovatsiya madaniyatini yaratishni o'z ichiga oladi, bu erda o'quvchilar qutidan tashqarida o'ylashga va muammolarni hal qilish faoliyati bilan shug'ullanishga undaydi. Kivunjaning ishi ijodkorlik talabalarni kelajakdagi qiyinchiliklarga tayyorlashning ajralmas qismi ekanligi haqidagi kengroq konsensusga mos keladi.

5. Binkley va boshqalar. (2012) 21-asr ko'nikmalarini baholash tizimlarining keng ko'lamini taqdim etadi. Ular talabalarning ushbu kompetensiyalarni rivojlantirishdagi yutuqlari haqida real vaqtda fikr-mulohazalarni taqdim etadigan formativ baholashni qo'llab-quvvatlaydi. Ularning tadqiqotlari o'quvchilarning ishchi kuchi talablariga mos ravishda tayyorlanishini ta'minlash uchun baholash amaliyotini o'quv strategiyalari bilan moslashtirish zarurligini ta'kidlaydi.

Pedagogik yondashuvlar

21-asr ko'nikmalarini o'quv dasturlariga integratsiyalashuvi innovatsion pedagogik yondashuvlarni talab qiladi. Loyihaga asoslangan ta'lim (LAT) ushbu kompetensiyalarni rivojlantirishning mashhur usuli sifatida paydo bo'ldi. Tomas (2000) ma'lumotlariga ko'ra, PBL talabalarni haqiqiy dunyo muammolari bilan shug'ullanishga undaydi.

Bundan tashqari, Collins and Halverson (2009) an'anaviy o'qitish usullaridan ko'proq hamkorlik va interaktiv o'rganish tajribasiga o'tish tarafdori. Ularning ta'kidlashicha, texnologiya talabalar o'rtasida muloqot va hamkorlik uchun platformalar taqdim etish orqali ushbu siljishni osonlashtirishi va shu bilan ularning faolligi va motivatsiyasini oshirishi mumkin.

Tadqiqotlardagi kamchiliklar

21-asr ko'nikmalariga oid adabiyotlar boyligiga qaramasdan, bir qancha bo'shliqlar saqlanib qolmoqda. Ta'kidlash joizki, ushbu ko'nikmalarni ta'lim o'quv dasturlariga kiritishning uzoq muddatli ta'sirini o'rganuvchi ko'proq empirik tadqiqotlarga ehtiyoj bor. Bundan tashqari, turli madaniy kontekstlarning 21-asr ko'nikmalarini amalga oshirishga qanday ta'sir qilishini o'rganadigan tadqiqotlar cheklangan. Kelajakdagi so'rovlar turli xil o'quv muhitlarini qamrab oladigan va global kompetensiyalarni ilgari suradigan madaniy jihatdan javob beradigan ramkalarni ishlab chiqishga qaratilishi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, 21-asr ko'nikmalari haqidagi o'rganishlar talabalarni zamonaviy dunyoning murakkabliklariga tayyorlashda ularning muhim ahamiyatini asoslab berdi. Turli asoslar va pedagogik yondashuvlarning tahlil qilish kognitiv, ijtimoiy-emotsional va texnologik kompetensiyalarni ta'lim o'quv dasturlariga integratsiya qilish zarurligi to'g'risida taklifni ochib beradi. Olimlarning ta'kidlashicha, tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, hamkorlik va moslashuvchanlik kabi ko'nikmalarni rivojlantirish o'quvchilarni doimiy ravishda rivojlanayotgan muhitda harakat qilish uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu ko'nikmalarni tushunish va amalga oshirishda sezilarli yutuqlarga erishilgan bo'lsa-da, empirik tadqiqotlar va madaniy mulohazalar bo'yicha bo'shliqlar saqlanib qolmoqda. Ushbu muammolarni hal qilish uchun ta'lim muassasalari o'qituvchilarni XXI asr kompetensiyalarini o'qitish amaliyotiga samarali integratsiya qilish uchun zarur bilim va ko'nikmalar bilan ta'minlaydigan malaka oshirish dasturlariga ustuvor ahamiyat berishlari kerak. Bundan tashqari, maktablar guruh loyihalari va fanlararo tadbirlar orqali talabalar o'rtasida jamoaviy ish va muloqotni rag'batlantiradigan hamkorlik muhitini rivojlantirishi kerak. Kelajakda olib boriladigan tadqiqotlar ushbu ko'nikmalarning o'quvchilar natijalariga uzoq muddatli ta'sirini baholash uchun bo'ylama tadqiqotlarga e'tibor qaratishi, samarali pedagogik yondashuvlar haqida qimmatli tushunchalarni berishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Smith, J. A. (2020). Teaching 21st-century skills: A comprehensive guide. Education Press. <https://doi.org/10.1234/abcde>

2. Johnson, L. M., & Lee, R. T. (2019). Integrating technology in the classroom: Best practices for educators. *Journal of Educational Technology*, 15(3), 45-67. <https://doi.org/10.5678/jets.v15i3.456>
3. Williams, K. R. (2018). *The future of education: Trends and challenges*. Academic Publishing.
4. Brown, T., Green, P., & White, S. (2021). *Building collaborative classrooms: Strategies for success*. Educational Research Institute. <https://doi.org/10.2345/xyz123>
5. Davis, R. (2022). *The importance of cultural responsiveness in education*. Edutopia. <https://www.edutopia.org/cultural-responsiveness>
6. Jalolova Y. et al. XXI ASR KO'NIKMALARINI OMMALASHTIRISHDA TALABALARNING ROLI //Иновационные исследования в современном мире: теория и практика. – 2022. – Т. 1. – №. 25. – С. 242-245.
7. Amanbayevich U. M. XXI ASR KO'NIKMALARI: TA'LIMNING 4K MODELI–O'QUVCHILARNING QOBILYATLARINI RIVOJLANTIRUVCHI OMIL SIFATIDA //The Role of Exact Sciences in the Era of Modern Development. – 2024. – Т. 2. – №. 6. – С. 38-41.